УДК 81’243’373.72

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВИРАЗІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Людмила Сога
викладач кафедри іноземної філології і методики навчання,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 08401
megan-love-fox@mail.ru

АНОТАЦІЯ
У статті розглядаються основні особливості фразеології англійської мови, обґрунтування природних компонентів фразеологізмів, їх особливостей, підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів. Враховування різноманітних екстралінгвістичних факторів при перекладі фразеологізмів у текстах. Вміле використання фразеологічних виразів в текстах сучасної англійської періодики робить мову більш яскравою, виразною, емоційно забарвленою і викликає у читача певні асоціації. Правильне застосування будь-якого перекладацького прийому та методу передбачає творчий підхід до вирішення кожної конкретної задачі. Остаточне рішення про використання того чи іншого способу перекладу фразеологічних виразів залежить від контексту. Дана розвідка допомагає зрозуміти складний шлях стійких сполучень слів, отримати уявлення про семантичних та стилістичних властивостях фразеологізмів, оволодіти нормами їх вживання в мові.

Ключові слова: *фразеологізм, ідіома, лексикологія, фразеологія, семантика.*

Вступ

Англійська мова має тисячолітню історію, за час якої накопичилася велика кількість виразів, які люди знайшли вдалими, влучними і красивими. Дане явище спричинило виникнення особливого шару мови – фразеологія, сукупність стійких виразів, що мають самостійне значення.

Вивчення іноземних мов, а особливо англійської мови широко поширене в нашій країні. Добре знання мови, неможливо

без знання його фразеології, адже знання фразеології надзвичайно полегшує читання як публіцистичної, так і художньої літератури.

Метою статі є обґрунтування природних компонентів фразеологізмів, їх особливостей, підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів, особливості вживання фразеологічних виразів іноземної мови.

Результати дослідження

Фразеологія, один із розділів лексикології, що вивчає усталені мовні звороти (Алимов, 2005). Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їх структура, семантика, походження та взаємозв'язок з іншими мовними одиницями. Фразеологією називають також сукупність усталених зворотів певної мови. Фразеологія національної мови збагачується та вдосконалюється, вбираючи в себе безцінні скарби із приказок та прислів'їв, афоризмів і анекдотів, дотепів і каламбурів, сентенцій і парадоксів, професіоналізмів, мовних штампів та кліше – з усього, що впродовж багатьох століть плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ (Алексеева, 2004: 11–13).

Фразеологізми займають особливе місце в словниковому складі англійської мови. Їх специфічна структура приваблює і викликає неабияку зацікавленість науковців, а з іншого боку вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць. Вітчизняні учені, зокрема фахівці з англійської мови, висловлюють думку, що фразеологія склалася як окрема мовна галузь. Так вважають О.В. Кунін, М.М. Копиленко, З.Д. Попова та інші (Кунин, 1970: 5–10). Зарубіжні ж автори не виділяють її як окремий підрозділ і подають без детальної класифікації.

Термін «фразеологізм» ввів французький мовознавець Ш. Баллі. Ф. де Соссюр відносив стійкі сполучення до мови, а не до мовлення. Вітчизняний вчений О.О. Потебня ще раніше поставив питання про знаковий характер стійких зворотів, виклав міркування з приводу їх «внутрішньої форми» і вивчав їхнє значення.

В.В. Виноградов запровадив термін «фразеологічна одиниця» і запропонував грунтовну класифікацію фразеологізмів. Вживаються також терміни «фразеологізм», «ідіома» (що властива дослідженням у галузі англійського мовознавства – idiom), «стійке

словосполучення», «стійкий зворот», «стійка фраза» (Копыленко, 1972: 4–12).

У порівнянні з вільними словосполученнями стійкі звороти – це, за словами О. Есперсена, – «готові до вжитку формули» (Есперсен, 1958: 7–8). Наприклад: *to have a bee under the bonnet* «несповна розуму», *to be on the anvil* «бути готовим», *to have one's finger in the pie* «бути причетним до чогось», *to sell one's wild oats* «перевіситися», *mare's nest* «нісенітниці», *to come out of the blue* «звалитися з неба». Структура цих сполучень складніша, ніж структура вільних фраз. Залежність компонентів фразеологізма, їх значення, стійкість сполучення слів – це питання, навколо яких останнім часом ведеться полеміка.

Різноманітність граматичної структури, стійкі внутрішні зв'язки компонентів, цілісність значення, семантичні зміни значень слів, що входять до складу фразеологізмів, і, нарешті, влучність, експресивність і образність фразеологічних одиниць – усі ці явища потребують дослідження і пояснення. Завдяки наведеним рисам структура фразеологізма не трансформується, як структура звичайного сполучення. Фразеологізм Indian summer ніяк не відповідає подовженню a summer of an Indian, оскільки він означає або «бабине літо, золоту осінь», або «розквіт, другу молодість». Особливість фразеологізму полягає у тому, що він пояснюється іншими лексичними засобами, поза тими, що входять до його структури.

В основу концепції стійкості фразеологізму покладено поняття обсягу інваріантності (спільності) різних аспектів фразеологічного рівня. О.В. Кунін підкреслює такі аспекти структури фразеологізма:

1) стійкість вживання, яка полягає у тому, що фразеологізм – це загальновживане сполучення для даного мовного колективу, пор.: *to bite more than one can chew* «відкусити шмат, який не пережуєш», *to break one's word* «порушити слово (обіцянку)», *from the frying-pan to the fire* «з вогню та в полум'я»;

2) структурно-семантичну стійкість, що грунтується на немодельованості стійкого сполучення. Цю особливість добре видно при перекладі фразеологізму з однієї мови на іншу – *to bring the housedown* «викликати гучні оплески», *bring-and-buy*

sale «доброчинницький базар», *to be aces with someone* «чемно з кимось поводитися», *to call a spade* «називати речі своїми іменами»;

3) стійкість значення і лексичного складу фразеологізму, які спонукають до того, що сполучення стали застиглими традиційними моделями, вони важко змінюються (більшість із них у даний час не змінюється взагалі). Лексичні компоненти фразеологізму зберігають загальне визначення сполучення і не дозволяють змін за винятком поодиноких випадків, коли значення стосуються споріднених явищ – t*o turn a blind eye; to turn a deaf ear* «ігнорувати; не звертати уваги»; *guilt makes the world go round* «провина заставляє світ обертатися» за моделлю *love makes the world go round; chastity is its own reward* «доброчесність сама собі винагорода» має паралель *promiscuity is its own reward* «розбещеність сама собі винагорода». Окрім таких випадків і фразеологічних синонімів (типу *to play truant – to play hookey* «прогулювати уроки») фразеологізми не виходять за межі своєї нормативності;

4) синтаксична стійкість фразеологізмів полягає у тому, що вони мають певний порядок слів, який лише зрідка може порушуватися шляхом додавання до нього поодиноких лексем, напр.: *The wellknown rule of dog eat dog always applies; I run so fast that, my watch is fast too; It's money that makes the world go round.*

Мінімальна стійкість структури властива усім фразеологічним одиницям, хоча вона і неоднакова для загального складу. О.В. Кунін розрізняє три пороги стійкості: нижній, середній і верхній в залежності від кількості змін, що їх дозволяє структура фразеологізма (Мостовий, 1993: 133). Ці властивості дають змогу відмежовувати фразеологізми від вільних сполучень.

У мовленні стійкість фразеологізму часто є умовною – він може доповнюватися іншими елементами, переструктуровуватися, мати інтенсифікатори, досить часто використовуються лише фрагменти того чи іншого фразеологізму, причому такому перерозкладенню (чи вільному вживанню жорсткої усталеної структури) можуть підлягати і крилаті вирази у тому числі: *As Ellie prophesied, there was far more fuss on her side. We'd stirred*

up a regular hornet's nest of trouble (Christie) – фразеологізм *to stir up a hornet's nest* (розворушити осине гніздо) поширений інтенсифікатором *regular* (справжнє) та уточненням *of trouble*.

Слід зазначити, що така реструктуризація фразеологізму досить часто використовується як стилістичний прийом – фразеологізм як одиниця мови має властивості шаблону, часто експресивність його умовна, певною мірою «зачовгана» тривалим вжитком. І от тоді з'являються такі, наприклад, варіації як: Але ж у дарованого коня карієсу не шукають, до того ж «кіношну» у будь-який момент можна зупинити добре перевіреним способом – фінансовим заморожуванням (дарованому коню в зуби не дивляться).

З точки зору порівняння фразеологічних систем цікавим видається вивчення семантичних груп фразеологізмів. Концептуально фразеологізми, що базуються на тих чи інших видах діяльності, природно відображають географічні та історичні умови розвитку народу. Так, Англія – острівна країна з м'яким вологим кліматом, що залежить від моря і морської професії – тож маринізми та фразеологізми, у яких використовується погодна лексика, займають важливе місце. Етноніми у фразеології – теж складова географічного положення та історичних зв'язків країни. Зоосемічні та ботанічні елементи так само певною мірою відмінні. Створення певного образу, акцентуація якості, інтенсивності дії чи процесу в англійській та українській мовах іде у подібних, сумірних напрямках, але часто базується на інших елементах.

Розглянемо кілька семантичних груп фразеологізмів. Соматичні, тобто такі у складі яких є назва частини людського тіла:

Hand – at hand within reach – to hand within reach; accessible or nearby in one's possession try one s hand (at) to test one's skill or aptitude for turn or put one's hand to to set to work at; busy oneself with wash one's hands of to disclaim any further responsibility for with a heavy hand with severity; oppressively a high hand in an arrogant or dictatorial manner; arbitrarily (під рукою, чужими руками жар загрібати, переходити з рук в руки, попасти в руки/ до рук, з рук в руки, потиснути руку, взяти у свої руки, докласти рук, зв'язувати руки, викручувати руки, тверда рука, відбиватися

руками й ногами, підняти вгору руки, руки опускаються, на руках, руки геть, мати на руках, мати руку в міністерстві тощо).

Pull one's head in to keep quiet or mind one's own business; shut up take it into one s head to form a notion, purpose, or plan turn someone's head to cause someone to become smug or conceited (гарячі голови, голови полетять, з хворої голови па здорову (перекладати), заморочити голову, накласти головою, відповідати головою, не брати дурного в голову, в голові не вкладається – цікаво, що певні англійські фразеологізми, що мають у своєму складі соматичний компонент, мають еквівалентом слово, що називає функцію цього органа – спадати на думку, затямити, несповна розуму).

Порівнюючи англійські соматичні фразеологізми з українськими, бачимо, що значна кількість їх має відповідники в українській мові, хоча далеко не всі. А ось, скажімо, фразеологізми зі словом *heart* дуже часто відповідають українським зі словом душа: *at heart in reality; fundamentally; basically* (в душі) *break someone's heart to cause someone great disappointment or sorrow, as to disappoint in love* (розбити серце)*, by heart by memory; word-for-word* (на пам'ять) *cross one's heart to maintain the truth of one's statement; affirm one's integrity* (їй-богу).

Фразеологізми інших семантичних груп теж можуть мати як спільне, так і відмінне. У групі фразеологізмів із метеорологічним компонентом метафоричний перенос значення в англійській та українській мовах може збігатися, а може йти різними шляхами, у зв'язку з асоціаціями у кожній мові. У групі фразеологізмів зі словом wind – *how the wind blows or lies, in the teeth of the wind, in the eye of the wind, in the wind's eye, in the wind, off the wind, on the wind, on a wind .sail close to the wind, sail close on a wind, take the wind out of one s sails, between wind and water* більшість одиниць відображають особливості менталітету жителів морської острівної держави; в українській маємо відповідники – знати, звідки вітер дує, проти вітру (хоча скоріше проти течії), але є і свої вітер в голові, в кишенях, тримати ніс за вітром, шукай вітру в полі, не кидати слів на випер, наче вітром здуло, свіжим вітром повіяло, яким вітром принесло, хилитися од вітру тощо.

У порівняльних фразеологізмах англійської та української мов основа для порівняння теж часто не співпадає: *as black as a cinder (a crow, crow's wing, as a raven, as coal, as ink, as jet, as soot, as the ace of spades)* (чорний як смола, сажа)*; sober as a judge* (тверезий як скельце)*, good as gold* (золото, а не...), *snug as a hug in a rug* (зручно та затишно)*; fresh as a daisy* (свіжа, як квіточка).

Власні імена у складі фразеологічних зворотів, прислів'їв, приказок характерні для української мови, мають мало відповідників в англійській мові. В українській мові вони рідко мають якийсь прототип, найчастіше вживаються для узагальненого позначення людини – (англійська мова у цій функції використовує займенник one) і часто вживаються для рими (Верба, 2008: 164–166).

Висновки

Проаналізувавши природу компонентів фразеологізмів, особливості та семантику фразеологічних виразів можна зробити висновок, що незважаючи на те, що компоненти фразеологізмів позбавлені основних ознак слова, фразеологічні одиниці все ж мають слівну природу компонентів. Проаналізувавши класифікації фразеологізмів, можна зробити висновок, що існують різні підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. Також існує класифікація, яка пов'язана з частинами мови.

Для студента, який вивчає англійську мову дуже важливо правильно володіти фразеологічними виразами, які мають синтаксичні і семантичні особливості побудови. Запам'ятовування окремо взятого слова, особливо багатозначного, не забезпечує вміння його правильно використовувати у мові. Справжнє володіння мовою – це уміння говорити, передавати свої думки. Тому так важливо знати і вміти правильно використовувати фразеологічні вирази іноземної мови.

Література

Алимов, В.В. (2005). Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации : Учебное пособие. Издательство 3-е. / В.В. Алимов – М. 225 с.

Алексеева, И.С. (2004). Профессиональный тренинг переводчика : Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И.С. Алексеева – М. : Высш. Образование. 368 с.
Кунин, А.В. (1970). Английская фразеология / А.В. Кунин. – М. : Высшая школа. С. 5–10.
Копыленко, М.Н., Попова З.Д. (1972). Очерки по общей фразеологии / М.Н. Копыленко, З.Д. Попова. – Воронеж : Изд-во ВГУ. – С. 4–12.
Есперсен, О. (1958). Философия грамматики / О. Еспресен – М. : Изд-во иностранной литературы. – С. 7–8.
Мостовий, М.І. (1993). Лексикологія англійської мови : Підруч. для ін-тів і фак. іноземн. мов / М.І. Мостовий. – Х. : Основа. – 256 с.
Верба, Л.Г. (2008). Порівняльна лексикологія англійської та української мов : посібник для перекладацьких відділень вузів / Л.Г. Верба. – 4-те вид., перероб. та доп. – Вінниця : Нова книга. – 248 с.

УДК 81’243’373.72

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ВЫРАЖЕНИЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Людмила Сога
преподаватель кафедры иностранной филологии и методики обучения,
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,
ул. Сухомлинського 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08401, Украина
megan-love-fox@mail.ru

АННОТАЦИЯ
В статье рассматриваются основные особенности фразеологии английского языка, обоснование природных компонентов фразеологизмов, их особенностей, подходы относительно принципов классификации фразеологизмов. Учитывание разнообразных экстралингвистических факторов при переводе фразеологизмов в текстах. Умелое использование фразеологических выражений в текстах современной английской периодики делает речь более яркой, выразительной, эмоционально окрашенной и вызывает у читателя определенные ассоциации. Правильное применение любого переводческого приема и метода предполагает творческий подход к решению каждой конкретной задачи. Окончательное решение об использовании того или иного способа перевода фразеологических выражений зависит от контекста. Данная разведка помогает понять

сложный путь устойчивых сочетаний слов, получить представление о семантических и стилистических свойствах фразеологизмов, овладеть нормами их употребления в речи.

Ключевые слова: *фразеологизм, идиома, лексикология, фразеология, семантика.*

UDC 81'243'373.72

FEATURES OF THE USE OF PHRASEOLOGICAL EXPRESSIONS IN A FOREIGN LANGUAGE

Lyudmyla V. Soha
a Lecturer of Foreign Languages and Teaching Methods Department,
SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhorii Skovoroda»,
30 Suhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, 08401
megan-love-fox@mail.ru

ABSTRACT
The article reveals the main features of the phraseology of the English language, a justification of the natural components of phraseological units, their features, approaches concerning the principles of phraseology classification. The inclusion of a variety of extralinguistic factors in translation of phraseological units in texts. Skilful use of idiomatic expressions in the texts of modern English periodicals makes it more vivid, expressive, emotive and causes the reader to certain associations. The correct application of any of the translation and reception method requires a creative approach to the solution of each specific task. The final decision to use a particular method of translating phraseological expressions depends on the context. This exploration helps to understand the complex way of steady combinations of words to get an idea about semantic and stylistic properties of phraseological units, to master the norms of their usage in speech.

Key words: *phraseological unit, idiom, lexicology, phraseology, semantics.*

References

Alymov, V.V. (2005). *Teoryja perevoda. Perevod v sfere professyonaljnoj kommunykacyy [Translation theory. Translation in the field of professional communication].* Moskva [in Russian].

Alekseeva, I.S. (2004). *Professyonaljnuj trenyngh perevodchyka [A professional translator training]*. Moskva : Vysshee obrazovanye [in Russian].
Kunyn, A.V. (1970). *Anghlyjskaja frazeologhyja [English phraseology]*. Moskva : Vusshaja shkola [in Russian].
Kopulenko, M.M., & Popova, Z.D. (1972). *Ocherky po obshhej frazeologhyy Tekst [Essays on general phraseology Text]*. Voronezh : VGU [in Russian].
Espersen, O. (1958). *Fylosofyja ghrammatyky [The philosophy of grammar]*. Moskva : Yzd-vo ynostrannoj lyteraturu [in Russian].
Mostovyj, M.I. (1993). *Leksykologhija anghlijsjkoji movy [English Lexicology]*. Kharkiv : Osnova [in Ukrainian].
Verba, L.G. (2008). *Porivnjaljna leksykologhija anghlijsjkoji ta ukrajinsjkoji mov [Comparative Lexicology of English and Ukrainian languages]*. Vinnycja : Nova knygha [in Ukrainian].

Подано до редакції 12.01.2017
Рецензовано 22.01.2017
Прийнято до друку 24.01.2017